

กิลเลสทำตัวเอง

พระอาจารย์สงบ มนฺสฺสนฺโต

เทศน์บนศาลา วันที่ ๑๘ กรกฎาคม ๒๕๖๘

ณ วัดป่าสันติพุทธาราม (วัดป่าเขาแดงใหญ่) ต.หนองกวาง อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

ตั้งใจฟังธรรมะ ตั้งใจฟังธรรม ธรรมะเป็นสังฆธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เราได้เกิดเป็นมนุษย์ เกิดมาพบพระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนา ใจ ฟุทธะ ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน เบิกบานในหัวใจของตน

เรามีศรัทธาความเชื่อในพระพุทธศาสนา ศาสนาเท่านั้น และเป็นพระพุทธศาสนาเท่านั้นที่จะทำให้เราฝึกหัดประพฤติปฏิบัติให้ถึงที่สุดแห่งทุกข์ ถ้าถึงที่สุดแห่งทุกข์ ไม่เกิด ไม่แก่ ไม่เจ็บ ไม่ตาย

ไม่เกิด ไม่แก่ ไม่เจ็บ ไม่ตาย มันเป็นความมหัศจรรย์ในพระพุทธศาสนา แล้วมันเป็นการพิสูจน์ในหัวใจของผู้ที่ประพฤติปฏิบัตินั้น มันไม่ต้องให้ใครมายืนยัน แล้วไม่ต้องหลงไหลไปกับใคร

เวลาธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าใจ ปัจจุบัน สุนทรียะ โภคะ แต่เวลาฝึกหัดประพฤติปฏิบัติขึ้นมา คนถ้าไม่มีอำนาจวาสนาใจ ให้กิเลสมันชักจูงไปใจ กิเลสมันชักจูงไปร้อยแปดพันเก้า แล้วไม่มีหลักการใดๆ ทั้งสิ้น ถ้ามีหลักการ เห็นไหม เราเกิดเป็นมนุษย์ เกิดมาพบพระพุทธศาสนา เราได้ศึกษาธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าใจ

การฟังธรรมๆ นี่เรื่องแสนยาก ในสมัยพุทธกาลมันไม่มีเทคโนโลยีใดๆ ทั้งสิ้น มุขปาฐะเท่านั้น ต้องฟังจากปากขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเท่านั้น องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประกาศธรรมๆ ใจ แสดงธัมมจักขุ ได้ปัญจวัคคีย์ทั้ง ๕ เทศน์อนัตตลักขณสูตร เป็นพระอรหันต์

ขึ้นมา ได้ยั้งขึ้นมา “๖๐ องค์ ฟันจากบ่วงที่เป็นโลกและบ่วงที่เป็นทิพย์ เธออย่าไปช้อนทางกัน โลกนี้เราร้อนนัก โลกนี้เราร้อนนัก”

ธรรมะเป็นที่พึ่งที่อาศัยไฉน

ธรรมะเป็นที่พึ่งที่อาศัยเพราะอะไร ธรรมะเป็นที่พึ่งที่อาศัยเพราะใครที่จิตใจที่เป็นธรรมๆ เขาจะมีคุณธรรมในหัวใจของเขา เขาจะมีเมตตา มีกรุณา สิ่งต่างๆ เพื่อให้สังคัมรมเย็นเป็นสุขใจ เราเข้าอยู่ใกล้ใครที่มีอำนาจวาสนาบารมี มีบารมีธรรม คุ่มครองดูแลเราให้ปลอดภัย ให้มีที่พึ่งที่อาศัยไฉน

ในพระพุทธศาสนามีรัตนตรัย พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ตรัสรู้ธรรมไฉน รัตนะสอง มีองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ากับพระธรรมเท่านั้น องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแสดงธรรมๆ ได้พระอัญญาโกณฑัญญะ สงฆ์องค์แรกของโลก นี่เป็นรัตนตรัยของเรา พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์

เราเกิดมาเป็นมนุษย์ เกิดมาพบพระพุทธศาสนา มีสิทธิเสรีภาพจะนับถือลัทธิศาสนาใดก็ได้ แต่ด้วยอำนาจวาสนาของเรา เราเกิดในประเทศอันสมควร เราเกิดในประเทศไทย

ประเทศไทยมีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ อยู่ในแคว้นแคว้นใดก็แล้วแต่ เราเกิดขึ้นมาเราก็เห็นวัดเห็นวา เห็นพระสงฆ์องค์เจ้า นี่สิ่งที่เป็นที่พึ่งที่อาศัยไฉน

การเห็นสมณะเป็นมงคลชีวิต การเห็นสมณะเป็นมงคลชีวิตไฉน

เข้าขึ้นมาประเพณีของเรา ทำบุญตักบาตร ตักบาตรเพื่อบุญกุศล เพื่อบุญกุศลแล้วออกไปทำหน้าที่การงานของเรา นี่เป็นมงคลชีวิตๆ ไฉน ได้เห็นพระสงฆ์ ได้เห็นผ้ากาสาหวัดสร่วมเย็นเป็นสุข

สิ่งที่เราเกิดมาในประเทศไทย แล้วเราเกิดมาแล้วเรามีสิทธิเสรีภาพ มีศรัทธาความเชื่อในพระพุทธศาสนา เราจะศึกษาค้นคว้า ศึกษาค้นคว้าในเทศมรวัสส์ก็ได้ ถ้ามีอำนาจวาสนา เรา มาบวชเป็นพระๆ ถ้าบวชเป็นพระ เป็นพระศึกษา เป็นพระปริยัติก็ได้ เป็นพระปฏิบัติก็ได้ สิ่งที่มีอำนาจวาสนา ถ้ามีอำนาจวาสนามันจะฝึกหัดประพฤติปฏิบัติของมันขึ้นมา

มันจะมีศรัทธาความเชื่อในพระพุทธศาสนา มีสิทธิเสรีภาพเสมอกันทั้งสิ้น แต่ก็ไม่มีวาสนานี้
 ใด เกิดมาแล้ว มรรคผลนิพพานไม่มีแล้ว กึ่งกลางพระพุทธศาสนามันหมดมรรคหมดผลแล้ว

แต่เวลาหลวงปู่เสาร์ หลวงปู่มั่นท่านฝึกหัดปฏิบัติของท่าน อกาลิโก ไม่มีกาลไม่มีเวลา

แต่เวลาศึกษาธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ศึกษามาแล้ว แล้วแต่ความเชื่อ
 ของแต่ละบุคคล ความเชื่อของแต่ละบุคคลก็ได้แย้งกันว่าความเชื่อของใครจะถูกต้องชอบธรรม ถ้า
 เรามีอำนาจวาสนาของเรา เราจะฝึกหัดปฏิบัติของเราขึ้นมา ถ้าเป็นจริงเป็นจังขึ้นมา มันไม่มีกาลไม่
 มีเวลา

แต่เวลาศึกษาไปแล้ว ธรรมและวินัยเป็นศาสดาของเรา ในพระไตรปิฎก ศึกษากับใครแล้ว
 มันก็อยู่ที่จิตนิสัย เชื่ออย่างนั้น ไม่เชื่ออย่างนั้น แล้วก็คิดว่า สิ่งนั้นมันเป็นประโยชน์กับใคร ถ้ามัน
 เป็นประโยชน์กับผู้ศึกษานั้น ถ้ามันเป็นธรรมๆ ทรงจำธรรมวินัย ทรงจำธรรมวินัยในภาคปริยัติ ถ้า
 เป็นภาคปฏิบัติ คนละเรื่องเลย คนละเรื่องเพราะอะไร เพราะมันเป็นข้อเท็จจริง

แต่ภาคปริยัติมันเป็นสัญชาตญาณ มนุษย์เกิดมามีกายกับใจ มีธาตุ ๔ และขันธ์ ๕ ขันธ์ ๕
 คือจิตวิญญาณ ถ้าจิตวิญญาณขึ้นไปแล้ว เพราะธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเวลา
 เทศนาว่าการใด ธาตุ ๔ และขันธ์ ๕ ขันธ์ ๕ คือรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ถ้าศึกษาธรรมะ
 ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า นวโกวาทไป ก็ศึกษาเรื่องธรรมใด ถ้าเรื่องธรรม เรื่องธรรมและ
 วินัย

ถ้าศึกษาเรื่องธรรม ถ้ากายกับใจๆ ถ้ากายก็ธาตุ ๔ ดิน น้ำ ลม ไฟ สิ่งที่มีอำนาจวาสนาเกิด
 มา ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ใจ จิตปฏิสนธิในไข่ ในครรภ์ ในน้ำคร่ำ ในโอบปาติกะ

แล้วเกิดมาแล้วมีกายกับใจๆ ความรู้สึกนึกคิดนี้มันเป็นธรรมนาม ถ้านามธรรม ถ้าศึกษา
 ค้นคว้าแล้วฝึกหัดปฏิบัติ ถ้าผู้ที่ฝึกหัดปฏิบัติปฏิบัติได้ข้อเท็จจริงขึ้นมา เขาจะจับความรู้สึกนึกคิด
 ของเขา ความรู้สึกนึกคิดของเขาเป็นสัญญาอารมณ์ใด ถ้าสัญญาอารมณ์ถ้าจับได้แล้ว ถ้ามีอำนาจ
 วาสนา ถ้ามันเท่าทันมันจะแยกได้เลยว่า ในอารมณ์ความรู้สึกนั้นมีรูป มีเวทนา มีสัญญา มีสังขาร

มีวิญญาณ ต่อเมื่อประพฤติปฏิบัติเป็น เป็นข้อเท็จจริงขึ้นมา มันก็จะเข้าใจตามข้อเท็จจริงในธรรมชาติ
ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

แต่ถ้าเรายังเป็นปุถุชนคนหนา เรายังฝึกหัดประพฤติปฏิบัติอยู่ ธรรมและวินัยจะเป็นแบบนั้น
แล้วเวลาฝึกหัดปฏิบัติขึ้นมาเราจับต้นชนปลายอะไรไม่ได้หรอก แล้วกิเลสมันก็จะปลิ้นจะปล้อนจะ
หลอกจะลวงเราไป เพราะอะไร

เพราะเวลาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอาสาชกขญาณทำลายอวิชชา คือทำลายพญามาร
ทำลายพญามารในหัวใจขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไป นี่เวลาทำลายพญามาร สิ่ง
ที่ว่ามันเป็นสมมุติบัญญัติ เป็นข้อเท็จจริง ๆ เอโก ธมฺโม ธรรมอันเอก นี่เป็นวิหารธรรม เป็นสัจจะเป็น
ความจริงขึ้นมา มีรัตนะ ๒ มีองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ากับพระธรรม ๆ มันเป็นข้อเท็จจริงใน
ธรรมในหัวใจขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไป

แล้วเราเกิดมา เราเกิดมาเป็นมนุษย์ไป มีธาตุ ๔ และขันธ์ ๕ เวลาเราศึกษาค้นคว้าก็ศึกษา
ค้นคว้ากับความรู้สึกนึกคิดของเราไป เวลาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นเจ้าชายสิทธัตถะ
เวลาออกบวช ออกบวช ๖ ปีที่ฝึกหัดประพฤติปฏิบัติขึ้นมาก็ไปตามเจ้าลัทธิต่างๆ ร้อยแปดพันเก้า
ไม่เป็นข้อเท็จจริงเข้ามาในความเป็นจริง ไม่เป็นข้อเท็จจริงเพราะอะไร ไม่เป็นข้อเท็จจริงเพราะมัน
แก้กิเลสไม่ได้

เพราะมันแก้กิเลสไม่ได้ไป เวลากิเลสตัวที่ละเอียดที่สุดไป ความอาลัยอาวรณ์นะ
สักกายทิฐิ วิจิกิจฉา สีลัพพตปรามาส สังโยชน์ ๓ ขาดไป กามราคะ ปฏิฆะอ่อนไปเป็นบุคคลคู่ที่ ๒
กามราคะ ปฏิฆะเวลามันขาดไป บุคคลคู่ที่ ๓ รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ อวิชชา มันอาลัย
อาวรณ์ไป

รูปราคะ อรูปราคะ รูปฉาน อรูปฉานนั้นแหละ มานะ ๙ เราต่ำกว่าเขา สำคัญว่าต่ำกว่าเขา
สำคัญว่าเสมอเขา สำคัญว่าสูงกว่าเขา เราเสมอเขา สำคัญว่าต่ำกว่าเขา สำคัญว่าเสมอเขา สำคัญ
ว่าสูงกว่าเขา เราสูงกว่าเขา สำคัญว่าต่ำกว่าเขา สำคัญว่าเสมอเขา สำคัญว่าสูงกว่าเขา

มานะคือตัวตน มีมานะขึ้นมามันก็มีความอหังการ รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทัจจะ อุทัจจะ
จะเป็นจิตมันส่งออก ไ้มานะ ๙ มันส่งออก มันออกกู๋ไ้ มันออกกู๋ของมัน มันอุทัจจะ มันพุ่งชานของ
มันไ้

อวิชา อวิชาคือตัวกิเลส เวลาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทำลายอวิชา ทำลาย
พญามาร ตัวอภัยอาวรณ์ ตัวความละเอียดลึกซึ้งอันนั้นนะ สิ่งที่เป็นอยู่ในความละเอียดลึกซึ้งใน
หัวใจขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไ้ ลังเลสงสัย จะศึกษามาอย่างไร จะทำอย่างไร จะทำ
ฉานสมาบัติไ้

ทำฉานสมาบัติ ปฐมฉาน ทุตติฉาน ตติยฉาน จตุตถฉาน อากาธานัญญาตนะ
วิญญาณัญญาตนะ อากิญจัญญาตนะ เนวส์ญญาณาสัญญาตนะ

นี่เวลาเข้า เจ้าชายสิทธัตถะเข้าฉานสมาบัติ ไปศึกษากับอุทกดาบส อาฬารดาบสไ้
“เจ้าชายสิทธัตถะมีความรู้เสมอเรา มีความเห็นเหมือนเรา” นี่เข้าฉานสมาบัติ พอเข้าไปแล้วเวลา
ออกมาละ

เข้าแล้วออกๆ เพราะมันมีเข้าแล้วก็ออกไ้ใหม่ สมาบัติ ๖ สมาบัติ ๘ เวลาเข้าสมาบัติ ๘
ไ้สมาบัติ ๖ ก็เข้าไ้แค่นั้น ถ้าไ้สมาบัติ ๘ นะ เข้า เข้าแล้วก็ออก

แล้วเข้าแล้วจะอยู่ไ้ได้อย่างไรละ เข้าสมาบัติแล้วไม่ออกจากสมาบัติเลย เข้าสมาบัติแล้วจะ
อยู่ในสมาบัติตลอดไป

เพราะมันมีเจริญแล้วเสื่อม มันเป็นไปไ้ไม่ได้ เวลาเข้าสมาบัติก็เข้าไ้ เข้าไ้เพราะอะไร
เพราะอาจารย์กับลูกศิษย์นะ เวลาทบทวนกัน ปฐมฉาน ทุตติฉาน ตติยฉาน จตุตถฉาน นี้อรูป
ฉาน ปฐมฉาน ทุตติฉาน ตติยฉาน จตุตถฉาน อรูปฉาน อารมณ์อย่างไรมันเป็น เวลาอา
กาธานัญญาตนะ อรูปฉาน อากิญจัญญาตนะ วิญญาณัญญาตนะ เนวส์ญญาณาสัญญาตนะ
แล้วมันจากละเอียดแล้วมันถอยออกมา

เจ้าชายสิทธัตถะไปเรียนกับอุทกดาบส อาฬารดาบส แล้วเวลาออกมาแล้วมันก็สงสัย แต่เวลาที่ผู้กระทำให้เวลาเข้าไปมันก็จะเฉียด มันก็มีหัตถ์จรรย

มหัตถ์จรรยก็ส่วนมหัตถ์จรรย เพราะเป็นโลกียะ มันเป็นอาการของจิต ลูกศิษย์ของเขาทำได้ก็ทำได้ทั้งหมด ทำได้แล้วทำอย่างไรต่อไป

เวลาถ้ามันอาลัยอวารณ สิ่งที่มีมันเป็นความลึกซึ้งซับซ้อนในหัวใจของตน ถ้ามันสงสัยอยู่ไม่ใช่ เวลาการทำลายอวิชชา อาสวัภษญาณ ทำลายอวิชชา ทางสายกลางในพระพุทธศาสนา มัคโค ทางอันเอก

เวลาไปแสดงธัมมจักข กับปัญจวัคคีย์ไง “เมื่อก่อนไม่รู้ก็บอกว่าจะไม่รู้นะ เดี่ยวนี้รู้แล้ว จงเงี่ยหูฟัง”

ถ้าเงี่ยหูฟังแล้วมีอำนาจวาสนาหรือไม่ ถ้ามีอำนาจวาสนา พระอัญญาโกณฑัญญะไง เวลาฟังแล้วมันจับประเด็นได้ไง กิจจญาณมีแล้ว เห็นไหม สิ่งที่เราเป็นนามธรรมๆ นี่แหละ ถ้ามันจับมันต้องของมันได้ไง มีกิจจญาณ มีสัจจญาณ มีวงรอบของมัน ถ้ามีวงรอบของมัน สิ่งใดสิ่งหนึ่งเกิดขึ้นไง พระอัสสชิ พระมหานาม ปัญจวัคคีย์ทั้ง ๔ ยังไม่ได้ ไม่ได้เพราะอะไร เพราะเวลาฟังธรรมแล้วมันจับต้องสิ่งใดไม่ได้

เวลาเราฝึกหัดปฏิบัติเริ่มต้นเราศึกษามา มันเป็นขั้น ๕ แล้วขั้น ๕ ใดๆ ไร อะไรมันเป็นขั้น ๕ แล้วขั้น ๕ มันอยู่ไหน ถ้ามันปฏิบัติไม่เป็น เริ่มต้นทำสิ่งใดไม่ได้ มันก็จับต้นชนปลายสิ่งใดไม่ได้ มันทำสิ่งใดไม่เป็นขึ้นเป็นอันใด ถ้าเป็นขึ้นเป็นอันมันต้องฝึกหัดปฏิบัติขึ้นมา

เริ่มต้น เห็นไหม เริ่มต้นที่ว่าเวลาเราบวชเป็นพระ ภาคปริยัติเราก็ศึกษาค้นคว้ามา ศึกษา ค้นคว้ามาก็เป็นความรู้ของเรา ความรู้ของเราแล้วมันก็เป็นจินตนาการ จินตมยปัญญาไง แล้วถ้ามาฝึกหัดปฏิบัติขึ้นมา ถ้าเอาความจริงของเราขึ้นมา เวลาที่กลางพระพุทธศาสนา ศาสนาจะเจริญอีกหนหนึ่ง อีกหนหนึ่งเพราะหลวงปู่เสาร์ หลวงปู่มั่นท่านฝึกหัดปฏิบัติของท่านขึ้นมา เวลาศึกษาค้นคว้าขึ้นมา เวลาฝึกหัดใหม่ปฏิบัติใหม่ก็เหมือนเรานี่แหละ

เราเกิดเป็นมนุษย์ เกิดมาพบพระพุทธศาสนา เรามีศรัทธาความเชื่อในพระพุทธศาสนาแล้ว ออกบวชเป็นพระ ออกบวชเป็นพระเริ่มต้นก็ฝึกหัดปฏิบัติ

เวลาครูบาอาจารย์ที่ท่านเป็นพระอรหันต์นะ หลวงตาพระมหาบัวท่านพูดเอง การฝึกหัดปฏิบัติมันมียากอยู่สองคราว คราวหนึ่งคือคราวเริ่มต้น คือตั้งลำของเราให้ได้ ถ้าเริ่มต้นได้ ท่ามกลางไปของมันได้ มันจะไปวิกฤติหรือไปมีปัญหาอีกตอนหนึ่งก็ตอนถึงที่สุด มันยากอยู่สองคราว คราวเริ่มต้นและคราวถึงที่สุด

ช่วงเริ่มต้น ช่วงท่ามกลาง เราจะพอซบตันของเราไปได้ ฉะนั้น เวลาหลวงปู่เสาร์ หลวงปู่มั่น ท่านฝึกหัดปฏิบัติเริ่มต้นล้มลุกคลุกคลาน

กึ่งกลางพระพุทธศาสนา ศาสนาจะเจริญอีกหนหนึ่ง แต่กึ่งกลางพระพุทธศาสนา เวลาหลวงปู่เสาร์ หลวงปู่มั่นท่านเกิดมามันไม่มีครูไม่มีอาจารย์ไง เพราะกึ่งกลางพระพุทธศาสนา ศาสนามัน เรียวแหลมมาตั้งแต่ความเชื่อเรื่องของปัญหาสังคมที่มันแหวกเลวกันมานี้ไง แล้วจะมาเริ่มฝึกหัดปฏิบัติใหม่

หลวงปู่เสาร์ หลวงปู่มั่นท่านออกอุตงค์ ประชาชนเห็นผ้าสีรักมันแปลกประหลาด แต่จนปัจจุบันนี้เวลาท่านฝึกหัดปฏิบัติมันทุกข์มันยาก ทุกข์ยากของท่านขึ้นมา ท่านศึกษาค้นคว้ามา เวลาท่านฝึกหัดปฏิบัติตนจนถึงที่สุดแห่งทุกข์ เวลาถึงซึ่งที่สุดแห่งทุกข์ ท่านต้องเข้าไปเผชิญกับกิลีส ท่านก็ไปปราบปรามกิลีส

เริ่มต้นขึ้นมาทำความสงบของใจเข้ามา เริ่มต้นพรรษา ๑ พรรษา ๒ เจียนอยู่เจียนไปทั้งนั้นนะ แล้วพอมันตั้งลำได้ของท่านได้ ท่านฝึกหัดปฏิบัติไป บุคคล ๔ คู่ คู่ที่ ๑ คู่ที่ ๒ คู่ที่ ๓ คู่ที่ ๔ เวลา มันถึงที่สุดแห่งทุกข์ขึ้นมาไง นี่ประสบการณ์อันนั้น

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นศาสดา องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าวางธรรมวินัยนี้ไว้ ศึกษาค้นคว้าขึ้นมา ถ้ามันเป็นจริงเป็นจังขึ้นมา คนที่เป็นจริงเป็นจังขึ้นมามันก็มีความสุข เป็นสัจจะเป็นความจริง มีความรื่นเริงนะ มีความอาจหาญ เพราะมันไม่มีมารณะ มันไม่เกิด ไม่แก่ ไม่เจ็บ ไม่ตาย แล้วรู้จากใจดวงนั้นไง

หลวงปู่เสาร์ หลวงปู่มั่นท่านถึงที่สุดแห่งทุกข์เป็นพระอรหันต์ พระอรหันต์ไม่มีกิเลส ไม่มี
อวิชชา พระอรหันต์จะไม่เกิดอีกแล้ว สอุปาทิเสสนิพพานคือพระอรหันต์ที่ดำรงชีวิตอยู่ เศษไฉ่ สอุป
ปาติเสสนิพพาน เวลาถึงเวลาตาย อนุปาติเสสนิพพาน

สิ่งที่ยังดำรงชีวิตอยู่เป็นพระอรหันต์ ถ้าจิตใจเป็นพระอรหันต์ จิตใจที่เป็นธรรม มันได้ต่อสู้ ได้
เผชิญกับกิเลสมาตั้งแต่ปฏิบัติเริ่มต้น ตั้งแต่ว่ามันทุกข์ยาก ตั้งแต่ครั้งเริ่มต้นและถึงที่สุด

แล้วเวลาท่านประพฤติปฏิบัติถึงที่สุดแห่งทุกข์แล้ว ท่านได้เผชิญกับกิเลสมาแล้วทั้งสิ้น ท่าน
ถึงวางข้อวัตรปฏิบัติไว้ เวลาที่ว่างกองทัพธรรมๆ กองทัพธรรมคือว่ามีภูกตึกกา มีการฝึกหัดปฏิบัติ
ขึ้นมา มีข้อวัตรปฏิบัติขึ้นมา ผู้ที่ฝึกหัดปฏิบัติใหม่ยังทำอะไรไม่เป็นก็ให้มีข้อวัตรปฏิบัติ

ข้อวัตรปฏิบัติมันก็เหมือนธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า วางธรรมและวินัยนี้ไว้
ข้อวัตรปฏิบัตินี้แหละ ถ้าเวลาฝึกหัดแล้ว แล้วแต่จริตนิสัย กรรมฐาน ๔๐ ห้อง ทำความสงบของใจ
เข้ามาๆ ถ้าใจสงบแล้วยกขึ้นสู่วิปัสสนาได้มันจะเป็นสัจจะเป็นความจริงขึ้นมาในหัวใจของตนไง ถ้า
ในหัวใจของตน มันจะรู้จักแล้ว

ถ้าจิตสงบแล้วเห็นธรรมารมณ จิตเห็นจิต รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ มันจับต้อง
ของมันได้ มันพิจารณาฝึกหัดของมันไปได้ จับต้องได้ นี่ใจ สิ่งที่ว่า “อัญญาโกณฑัญญะรู้แล้วหนอๆ”

สิ่งใดสิ่งหนึ่งเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งทั้งหลายทั้งปวง วิปัสสนาจนมันดับ ขณะ นิโรธ “อัญญา
โกณฑัญญะรู้แล้วหนอๆ” นี่คือสัจธรรม นี่กองทัพธรรมๆ กองทัพที่เป็นธรรม กองทัพที่ฝึกหัดปฏิบัติ
ขึ้นมามันมีสัจจะเป็นความจริงขึ้นมาในหัวใจของตน

แต่ที่เราฝึกหัดปฏิบัติที่มันทุกข์มันยากอยู่ที่นี่ มันทุกข์มันยากอยู่ที่นี่เพราะกิเลสมันทำตัวเองไง
กิเลสทำตัวเอง กิเลสมันทำตัวเองเพราะอะไร กิเลสมันทำตัวเองเพราะมันลุ่มมันหลง เพราะมันไม่รู้
ไง เพราะไม่รู้และไม่เห็น เพราะไม่รู้และไม่เห็น

เราฝึกหัดปฏิบัติขึ้นมา เราศึกษามาจบ ๙ ประโยค ศึกษาธรรมะขององค์สมเด็จพระ
สัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งนั้น เวลาจบ ๙ ประโยคแล้วเราต้องมาฝึกหัดประพฤติปฏิบัติขึ้นมา ฝึกหัด

ภาคปฏิบัติให้มันเป็นข้อเท็จจริงขึ้นมาในหัวใจของตนถึงจะมีการศึกษานั้นถึงจะจบแบบสมบูรณ์ แบบใด สมบูรณ์แบบก็ฝึกหัดพอเป็นพิธี พอเป็นพิธีก็พิธีปฏิบัติไฉน

แต่เวลาพระกรรมฐาน พระกรรมฐานครูบาอาจารย์ของเราปฏิบัติให้ตามความเป็นจริงไฉน ถ้าฝึกหัดตามความเป็นจริงจะเข้าไปรู้และไปเห็นกิเลสมันถึงจะเป็นธรรม ถ้ากิเลสทำลายตน ทำลายเรา กิเลสทำลายเราเอง เราทำลายตัวเราเอง ทำลายตัวเองด้วยอะไร

ก็ด้วยกิเลสไฉน ด้วยความไม่รู้ ด้วยความไม่เห็น ด้วยความไม่รู้ ด้วยความไม่เห็น แต่ศึกษาธรรมวินัยขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไฉน ธาตุ ๔ และขันธ ๕

เวลาผู้ฝึกหัดปฏิบัตินะ จิตสงบแล้วพิจารณากาย จิตสงบแล้วพิจารณากาย แล้วเราฝึกหัดปฏิบัติแล้วพิจารณาอย่างไร แล้วเอาอะไรพิจารณาละ เพราะว่าเวลาพิจารณาไปมันก็เป็นความรู้ตึกนี้ก็คิดสัญชาตญาณนี้ไฉน

ฉะนั้น เวลาครูบาอาจารย์บอกว่านั้นเป็นเรื่องโลก โลกกับธรรม

เราเกิดมานี้เป็นโลก เพราะเราเกิดมาในโลกนี้ พอเราเกิดมาในโลกนี้ เราเกิดมาเป็น อริยทรัพย์ฯ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเวลาเกิดมาเป็นเจ้าชายสิทธัตถะ เป็นราชกุมารไฉน เกิดจากนางมหายา เกิดมาแล้วเดินได้ ๗ ก้าว เปล่งวาจาเลย “เราจะเกิดชาตินี้เป็นชาติสุดท้าย” ชาติสุดท้ายเติบโตขึ้นมาจนอายุ ๒๙ ถึงได้ออกบวช เวลาออกบวช ออกบวชเพราะอะไร ไปเที่ยวสวน เห็นคนเกิด คนแก่ คนเจ็บ คนตาย แล้วเห็นสมณะ ทางนี้เป็นทางออก เป็นทางออกขึ้นมา เป็นทางออก นี้เป็นโลกใหม่ นี้ก็เรื่องโลกไฉน โลกกับธรรมไฉน เพราะธรรมะยังไม่มีไฉน

เวลาไปศึกษากับเจ้าลัทธิต่างๆ นั้นเป็นลัทธิ เป็นความเชื่อ เป็นเรื่องโลก เรื่องโลกก็ความเชื่อ ผลของวิญญูะ ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ถ้าเขาเป็นฤๅษีไซ้ไพร่ถ้าเขาทำสมาธิได้เป็นสัมมาทิฏฐิถูกต้องชอบธรรม เวลาเขาสิ้น เขาตายจากโลกนี้ไป เขาไปเกิดเป็นพรหม เพราะอะไร เพราะจิตมันเป็นหนึ่งไฉน เพราะฤๅษีไซ้ไพร่เขาทำฌานสมาบัติไฉน ฌานสมาบัติถ้าสูงสุดเขาก็อยู่ในฌานสมาบัติ จิตเป็นหนึ่ง เวลาเขาเกิดก็เกิดเป็นพรหมไฉน ถ้าทำดี ทำดีกับบสววรรคไฉน ทำชั่ว ทำชั่วมันรกอเวจีไฉน นี้เป็นข้อเท็จจริง ผลของวิญญูะอยู่แล้วไฉน

เวลาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไปศึกษาค้นคว้ามากับเขาแล้ววางหมด เพราะมันสงสัย มันมีกิเลส แต่ไม่รู้ไม่เห็นมันไง

เวลาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประพฤติปฏิบัติเองไง อานาปานสติ บุปเพณิวาสนาสุสติญาณ จตุปปาตญาณ อาสวัภยญาณทำลายอวิชชา ทางสายกลางใน พระพุทธศาสนา เราไม่เคยได้ยินใครเทศน์ใครอบรมสั่งสอนมาก่อน เราเป็นผู้ปฏิบัติของเราขึ้นมาเอง เราตรัสรู้เองโดยชอบ ความชอบธรรม

ศึกษาค้นคว้ากับเจ้าลัทธิต่างๆ เขาจะเชิดชูบูชาขนาดไหน มันสงสัยๆ แต่อาสวัภยญาณ ทำลายอวิชชา อวิชชาคือความไม่รู้ แล้วมันรู้แจ้งในใจของตน มันไปสงสัยที่ไหน เอาอะไรมาสงสัย

สงสัยคือตัวพญามาร มีลูกสาว ๓ คน ความโลภ ความโกรธ ความหลง แล้วยังมีหลานมี เหลนไปอีกนะ

อริยสัจ ชาติการเกิดเป็นทุกข์อย่างยิ่ง ชาติ ชาติปี ทุกๆ สิ่งที่เกิดเป็นมนุษย์แล้ว สิ่งที่มีมัน จรมาละ ชีวิตของเรา เราต้องผ่านชีวิต ผ่านวิภวติ ผ่านประสบการณ์ชีวิตร้อยแปดพันเก้า มีศรัทธา ในพระพุทธศาสนาออกมาประพฤติปฏิบัติ ถ้าเป็นพระก็ได้มาบวชเป็นพระ บวชเป็นพระ ถ้าเป็น พระ พระปฏิบัติเสียด้วย พระปฏิบัติเริ่มต้นจะทำอย่างไร ปฏิบัติอย่างไร ศึกษาค้นคว้ามาแล้วหันรี หันขวาง เพราะทำความสงบของใจไม่เป็น ทำความสงบของใจไม่ได้

กองทัพธรรม กองทัพธรรมของหลวงปู่มั่นใจ ให้ทำความสงบเข้ามาก่อน ทำความสงบของใจ เข้ามาก่อน

แล้วกิเลสมันทำลายตัวเราเองไง กิเลสมันทำตนเองไง กิเลสมันลึงเลสงสัยไง แล้วประพฤติ ปฏิบัติไปไม่รู้ไม่เห็นสิ่งใด มันบอกว่ามันเห็น รู้ธรรมเห็นธรรมไปทั้งนั้นนะ มันรู้ธรรมเห็นธรรมเพราะ อะไร เพราะความโลภ ความโกรธ ความหลงไง

ปฏิบัติไม่ได้ก็โกรธ เวลาฝึกหัดปฏิบัติก็โลภอยากได้ พอปฏิบัติไปมันก็หลงอารมณ์ของ ตัวเอง กิเลสมันทำลายตนทั้งนั้นนะ ไม่รู้ไม่เห็นสิ่งใดไง

ถ้ามีสัจจะ มีความเชื่อ มีอำนาจวาสนานะ ปฏิบัติไปเถอะ ทำอย่างใดก็ได้แล้วแต่ โดยธรรมชาติ พลังงานมันส่งออก มนุษย์เกิดมามีกายกับใจ มีความรู้สึกนึกคิด ความคิดเร็วกว่าแสง ความคิดมัน ร้อยแปดพันเก้า

โทสจริต แต่ะสิ่งใดไม่ได้ โกรธ โกรธหุดำหุดแดง เวลาโลกอยากได้ของเขาก็อยากไปตลอด หลงก็หลงมันได้ทุกอย่าง มันเป็นความโลภ ความโกรธ ความหลงของมันอยู่ แล้วศึกษาค้นคว้า มาแล้ว แล้วก็ประพฤติปฏิบัติไปด้วยกิลสค้นหาความทะยานอยากไป กิลสมันทำลายตน เพราะไม่รู้ไม่เห็นไง ถ้ามีศรัทธาในพระพุทธศาสนา มีความเชื่อ มีสัจจะ ฝึกหัดปฏิบัติของเรา

สิ่งที่ปฏิบัติไป ถ้าอีลุ่มลุ่มแฉกนะ เวลาปฏิบัติไปแล้วมันจะไปรู้ มันจะไปเห็น มันจะส่งออก ก็ คิดจินตนาการของเขาไป แล้วกิลสมันก็ทำลายตนเอง ก็ว่าเข้าใจว่าเป็นอย่างนั้นๆ แล้วเวลามันทรง ตัวอยู่ของมันไม่ได้โดยธรรมชาติ มันต้องเสื่อมสภาพไปเป็นธรรมดา จิตใจของคนที่มีความสงบสุข เดี่ยวมันก็มีความทุกข์ใจ

ทุกข์เป็นอริยสัจ ทุกข์เป็นความจริง ทุกข์คือความทนอยู่ไม่ได้ แล้วถ้ามันเสื่อมสภาพไป แล้ว มันเหลืออะไรไว้ให้เราละ ก็ความล้มเหลวสัสใจ ความทุกข์ความยากของเรานี้ไง แล้วเริ่มต้นเพราะ อะไร เพราะกิลสมันทำลายตัวมันไป

ถ้าเรามีศรัทธาในพระพุทธศาสนา เรามีอำนาจวาสนา เราจะทำความสงบของใจเข้ามา เวลากำหนดพุทโธๆ นี่นะ ทั้งโลก โลกนี้มีเหมือนไม่มี เราจะมีสติอยู่กับคำบริกรรมของเราเท่านั้น พุทโธๆ มีคำบริกรรมของเราเท่านั้น ถ้าพุทโธบวกกับลมหายใจเป็นอานาปานสติ

ทำความสงบของใจเข้ามาก่อน ทำความสงบของใจเข้ามาก่อน มันจะได้ความสงบใจได้ มากได้น้อยก็อยู่ที่วาสนาของตน แล้วเวลาทำความสงบของใจเข้ามา เวลาถ้ามีคำบริกรรม จิตมัน มีนวัตกรรม มีการกระทำไง ถ้ามีการกระทำขึ้นมา มันจะวางอารมณ์ต่างๆ เข้ามาไง ถ้ามันวางอารมณ์ ต่างๆ เข้ามา มันก็มีความสงบร่มเย็นของมันเข้ามาบ้างไง ถ้ามันมีความสงบร่มเย็นเข้ามาบ้าง ถ้า จิตมันออกรู้ มันยังออกรู้มหัศจรรย์กว่าความรู้สึกนึกคิดนี้อีก

ความรู้สึกลึกซึ้งนึกคิดของเรามันก็คิดไปโดยวิทยาศาสตร์ คิดไปโดยสัญจะโดยความจริง จริงโดยสุ
ตมยปัญญาไง แล้วถ้าจิตมันสงบบ้าง มีกำลังบ้าง มันเกิดจินตนาการ จินตมยปัญญา

แล้วด้วยกำลังของจิต ความรู้สึกนึกคิดของคนเร็วกว่าแสง เร็วมาก เพราะสันตติในใจของตน
พุทโธๆ ให้มันตั้งลำของมันให้ได้ พอมันมีกำลัง มันไม่สิ้นกระแส เพราะมันยังมีกิเลสทำลายตัวเอง
กิเลสทำลายตน กิเลสมันมีกำลังของมัน มันก็ยังไม่ไปตามของมัน พุทโธๆ ต่อเนื่อง ต่อเนื่องจนสิ้น
กระแส จิตมันสงบ พอจิตสงบไป

สิ่งที่กิเลสมันทำลายตนๆ เพราะอะไร เพราะมันไม่รู้มันไม่เห็น เพราะมันไม่รู้มันไม่เห็นแล้ว
มันมีกำลังของมัน มันก็ฟาดวงฟาดงาไป

กิเลสในหัวใจของคน องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบอกไว้ไง เหมือนช้างสารที่ตกมัน มัน
ฟาดวงฟาดงาใจของเราแน่แหละ แล้วเราก็ทำอะไรไม่ได้ เห็นไหม

จิตนี้ไม่เคยตายๆ มันจะทุกข์มันจะยากขนาดไหน มันจะโดนบีบคั้นขนาดไหน มันก็ไม่เคย
ตาย มันตายไม่ได้เพราะมันเป็นนามธรรม แล้วมันมีปัญญามารครอบงำมัน ปัญญามารมีอำนาจของมัน
อีก เวลากิเลสทำลายตนๆ กิเลสมันทำลายตนทั้งนั้น

การฝึกหัดประพฤติปฏิบัติ ฝึกหัดประพฤติปฏิบัติธรรม ถ้าฝึกหัดปฏิบัติธรรมมันต้องม
ความสุข มันต้องมีความมหัศจรรย์ แต่ทำไมเราทุกข์เจียนตายล่ะ นี่ไง สิ่งที่มีทุกข์มันยากเพราะ
กิเลสมันทำลายตนไป

ถ้าเรามีสัญจะมีความจริงของเรา เวลาครูบาอาจารย์ของเราเริ่มต้นฝึกหัดปฏิบัติ ตั้งสติของ
เราไว้ บริกรรมพุทโธๆ ไว้ ถ้าสิ่งใดที่มันทนไม่ได้ ทนไม่ไหว เราก็ใช้ปัญญาอบรมสมาธิ

ปัญญาอบรมสมาธิ หมายถึงว่า จริตนิสัยของคนไง ถ้าจริตนิสัยของคนมีสัญธาจริต ระวังพุ
โธๆ มันระลึกรู้ของมันได้ ใจเราเป็นคนที่มีปัญญามาก อะไรก็พุทโธๆ กำปั้นทุบดิน มันไม่เห็นได้
อะไรสิ่งใดขึ้นมาเลย แต่ถ้ามีสัญจะมีความจริงเดี๋ยวก็จะรู้ ถ้ามันเริ่มมีสติมีปัญญา มันเริ่มวาง

อารมณ์ของมัน พอวางอารมณ์มันจะเป็นตัวของมันเอง ถ้ามันเป็นตัวของมันเอง เห็นไหม นี่ถ้ามันรู้ มันเห็น

สิ่งที่ว่ากิเลสทำลายตนๆ มันไม่รู้มันไม่เห็น อารมณ์ๆ มันเสวยอารมณ์ เพราะคนเกิดมามี กายกับใจ ธรรมชาติของมัน พลังงานมันเสวยอารมณ์ของมันอยู่อย่างนั้นนะ พลังงานมันส่งออก เว้นไว้แต่ตอนนอนหลับ ถ้าไม่นอนหลับมันก็คิด คิดเวลามันพลังมันเปลืองไป มันก็คิดไปโดยที่ไม่รู้ เหตุผล

แต่ถ้ามันเสวยอารมณ์โดยสติสัมปชัญญะพร้อม มันคิดอะไร มันรู้สิ่งใดนะ คิดเรื่องความทุกข์ความยาก คิดเรื่องความไม่พอใจมันก็เป็นทุกข์ ถ้าคิดเรื่องความพอใจมันก็เป็นความสุข สุขเวทนา ทุกขเวทนา

เราก็ฝึกหัดของเรา ความคิดนี้แหละ สุขเวทนา ทุกขเวทนา เรามากำหนดพุทโธ มันก็เป็น ความคิดอันหนึ่งเหมือนกัน มันเป็นความคิดเพราะวิตก วิจารณ์ เราต้องระลึกขึ้นมันถึงเป็นพุทโธของเรา ถ้าเราไม่ระลึกขึ้น มันคิดเรื่องของกิเลสไป มันทำลายตน

การฝึกหัดประพฤติปฏิบัติ การกระทำของเรา สิ่งที่เป็นข้อคือคือกิเลสในใจตน สิ่งที่เราฝึกหัดประพฤติปฏิบัติขึ้นมา เราจะเริ่มแสวงหา เริ่มแสวงหาความสงบใจ ถ้าใจสงบระงับแล้ว ถ้าใจมันสงบมันก็รู้เห็น แล้วถ้ามันนุ่มไปเห็นกาย เห็นเวทนา เห็นจิต เห็นธรรม

นี่ไง สิ่งที่ว่ากิเลสทำลายตนๆ กิเลสมันทำลายเรา กิเลสมันทำตั้งแต่เป็นพื้นฐานในใจของตน เพราะอวิชชาพาเราเกิด ปัญามารอยู่ในใจของตน ความไม่รู้เวียนว่ายตายเกิดในวัฏฏะ จะมี ศึกษาคำรู้ ความรู้มันเป็นสัญญาเป็นความจำ มันเป็นเรื่องสัญญาตัญญาณ เรื่องของโลก ถ้ามี สติปัญญา เราก็ทำคุณงามความดีของเรา ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ถ้าเรามีสติปัญญาของเรา เราจะ ฝึกหัดปฏิบัติของเรา

ถ้าฝึกหัดปฏิบัติของเรา ถ้าเป็นความเชื่อของลัทธิศาสนาอื่น เขาก็มีการกระทำของเขา แต่ ถ้าในพระพุทธศาสนา ไม่เคารพไม่เชื่อสิ่งใดเลย เชื่อแต่พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ รัตนตรัย เชื่อในบารมี ในเมตตากรุณาขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เชื่อในธรรมะ ธรรมะที่องค์สมเด็จพระ

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าฝึกหัดประพฤติปฏิบัติขึ้นมา ศึกษาค้นคว้าขึ้นมา อาสวักขยญาณทำลาย อวิชชาในหัวใจขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจนสิ้นกิเลสไป นี่เชื่อกันนั้น

แล้วเวลาเทศนาว่าการขึ้นมา พระอัญญาโกณฑัญญะมีดวงตาเห็นธรรม เทศนาว่าการจน พระอรหันต์ ๖๐ องค์พ้นจากบ่วงที่เป็นโลกและบ่วงที่เป็นทิพย์ ก็คือการชำระล้างกิเลสตัดทอนความ ทะยานอยากในหัวใจของพระอรหันต์ ๖๐ องค์นั้น การกระทำสิ่งนั้นนั่นะมันเป็นสัจจะเป็นความจริง ในพระพุทธศาสนา

ปริยัติ ปฏิบัติ ภาควิปฏิบัติๆ การฝึกหัดปฏิบัติ สิ่งที่ว่ากิเลสมันทำลายตน กิเลสมันลุ่มหลง กิเลสทำให้เราทุกข์เรายาก ถ้าเราทำความสงบของใจเข้ามา เราก็จะรู้และจะเห็นกิเลสในใจของตน แล้วถ้ารู้เห็นกิเลสในใจของตน อ้อ! พอมันอ้อ! ขึ้นมา เห็นใหม่ นี่พระพุทธศาสนา

เวลาฝึกหัดปฏิบัติขึ้นมา มักโค ทางอันเอก ทางสายเอกในพระพุทธศาสนา สิทธิเสรีภาพของ มนุษย์มีสิทธิเสรีภาพเท่ากัน ทุกคนจะฝึกหัดประพฤติปฏิบัติของเราได้ แล้วฝึกหัดประพฤติปฏิบัติ ของเราขึ้นมา เราจะฝึกหัดประพฤติปฏิบัติ

การปฏิบัติบูชาขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประเสริฐที่สุด ในทาน ในการทำบุญกุศล ในพระพุทธศาสนาใด สิ่งที่ว่า “เธออย่าบูชาเราด้วยอามิสบูชาเลย ปฏิบัติบูชาเราเถิดๆ”

เวลาเราฝึกหัดปฏิบัติขึ้นมา ถ้ากิเลสทำลายตน นั่งไปจะรู้เรื่องอย่างนั้น นั่งไปแล้วจะสำเร็จ เป็นอย่างนั้น คาดหมายไปหมด นั่นนะกิเลสซ้อนกิเลส

เวลากิเลสโดยข้อเท็จจริงของมัน การเกิด การเกิดเป็นความทุกข์อย่างยิ่ง แต่ทำไมต้องเกิด ละ แล้วเกิดมาทำไมละ เพราะเกิดเป็นมนุษย์เป็นอริยทรัพย์ไง การเกิดเป็นทุกข์อย่างยิ่งๆ เพราะเกิด มาแล้วต้องมีหน้าที่รับผิดชอบ ต้องเจ็บไข้ได้ป่วย ต้องหิวต้องกระหาย ต้องหาทุกอย่างมาปรนเปรอ มันทั้งนั้นชีวิตนี้ ชีวิตนี้จะอยู่ด้วยปัจจัยเครื่องอาศัย ถ้าอยู่ด้วยปัจจัยเครื่องอาศัย เพราะมันต้องเป็น ปัจจัยเครื่องอาศัย เราถึงแสวงหาสิ่งนั้นเพื่อความมั่นคงของชีวิต แล้วได้มาด้วยความสุจริตหรือ ความทุจริต ถ้ามันเป็นความสุจริตมันก็เป็นบุญเป็นกุศลของตน ถ้าเป็นการทุจริต ได้มาแล้วมันเป็น บาปอกุศลด้วย

ฉะนั้น สิ่งที่ว่า เราเกิดมามันต้องมีปัจจัยเครื่องอาศัย แต่ด้วยอำนาจวาสนาของเราไง ถ้ามันเป็นเครื่องอาศัย เราก็แค่อาศัย สิ่งใดถ้ามันขาดตกบกพร่องมันก็เรื่องธรรมดา ถ้ามันสิ่งใดมันอุดมสมบูรณ์ กุศลลา ธมฺมา อกุศลลา ธมฺมา

ในสมัยพุทธกาลมีมากมาย ผู้ที่เกิดมาอึดอัดขาดแคลนฝีกัดประพฤติปฏิบัติถึงขั้นสุดแห่งทุกข์ คนที่เศรษฐีกุฎุมพีมากมาย พระรัฐบาลๆ ลูกชายคนเดียว พ่อแม่เป็นเศรษฐีสูง จะออกฝีกัดประพฤติปฏิบัติไม่ยอมทั้งสิ้น แต่สุดท้ายแล้วด้วยอุบายด้วยวิธีการ ก็ออกฝีกัดประพฤติปฏิบัติถึงที่สุดแห่งทุกข์เป็นพระอรหันต์เหมือนกัน ฉะนั้น สิ่งที่อยู่ที่อำนาจวาสนาของคน อยู่ที่การความเพียร ความวิริยะ ความอุตสาหะ

แล้วเวลาหลวงปู่เสาร์ หลวงปู่มั่นท่านฝีกัดประพฤติปฏิบัติของท่าน มันเป็นความทุกข์ยากของท่าน เพราะท่านไม่มีครูไม่มีอาจารย์ แต่ด้วยอำนาจวาสนาบารมี ท่านก็มีแนวทาง มีธรรมและวินัยขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นแผนที่เครื่องดำเนิน แล้วถ้าดำเนินถึงที่สุดแห่งทุกข์แล้วแนะแนวทางของเราไว้ แนะนำแนวทางไว้ให้เราทำความสงบของใจให้ได้ แล้วถ้ายกขึ้นสู่วิปัสสนา ถ้ามันเห็นกิเลส มันรู้มันเห็นกิเลส นี่แหละเห็นธรรม

ถ้าเห็นธรรมแล้วฝีกัดปฏิบัติขึ้นมา ถ้าเป็นข้อเท็จจริงขึ้นมา ทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์ ทุกข์ดับ นิโรธ ดับทุกข์โดยข้อเท็จจริง

ถ้าดับทุกข์ ด้วยอะไร

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้เองโดยชอบ ใ้เราปฏิบัติมันไม่ชอบธรรม ถ้าไม่ชอบธรรม กิเลสทำลายตนไป เพราะมันเป็นกิเลสของเราละ เพราะมันเป็นดุลยพินิจ มันเป็นดุลยพินิจ มันเป็นการวิเคราะห์ มันเป็นการวิจัย ถ้าใจสงบ

แต่ถ้าใจเราไม่สงบ นี่โดยภาคปริยัติ นั่นนะธรรมวินัยขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า นี่ไง สังฆาทิเลศ ๑๓ กล่าวต่อพุทธพจน์ สิ่งใดที่พระพุทธเจ้าไม่ได้บัญญัติ ถ้าเรากล่าวต่อ พระสวดถึง ๓ ครั้ง ไม่เปลี่ยนความคิด เป็นอาบัติสังฆาทิเลศ สิ่งที่ว่าสิ่งที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบัญญัติและไม่บัญญัติ

แล้วเราฝึกหัด เราก็ฝึกปฏิบัติไปแนวทางผู้ที่ฝึกหัดปฏิบัติ เห็นใหม่ “ปฏิบัติในแนวทางสติปัฏฐาน ๔ ในพระพุทธศาสนา ปฏิบัติในแนวทางสติปัฏฐาน ๔ ในพระพุทธศาสนา” เขาก็เจ็ดยแจ้ว เจ็ดยแจ้วกันไป

ถ้าเป็นการศึกษาเป็นภาคปริยัติก็ถูกต้องของเขา ก็เขาดูหนังสือ เขาท่องจำของเขามา แล้วข้อเท็จจริงมันเป็นอย่างนั้นหรือไม่ ความเข้าใจของเขานี้ดูลยพิณิจ ความเข้าใจของเขาก็เป็นเรื่องหนึ่งนะ แต่ในภาคปฏิบัติเราละ

นี่ไง เวลาภาคปฏิบัติ ปฏิบัติในแนวสติปัฏฐาน ๔ ในพระพุทธศาสนา ก็จัดพิธีกรรม มันก็ปฏิบัติพอเป็นพิธี

แต่ถ้าเป็นพระกรรมฐานนะ ในคูกา ในเรือนว่าง ในที่รโหฐานของเรา เราฝึกหัดปฏิบัติของเรา เพราะจิตนี้มันไว้นัก ถ้าจิตนี้มันไว้นัก จนผู้ที่ฝึกหัดปฏิบัติธรรมตามความเป็นจริงของตนเองได้ ถ้าทำความความเป็นจริงของตนเองได้นะ ขณิกสมาธิ อุปาจารสมาธิ อัปปนาสมาธิ

สมาธิคืออะไร

สมาธิคือจิตสงบสุขใจ

โดยธรรมชาติคนมันมีกายกับใจ พลังงานมันก็มีของมัน แล้วมันก็คิดไปเรื่อยแปดพันเก้า ร้อยแปดพันเก้ามันก็อยู่ที่จิตนิสัยของคน ถ้าพุทโธๆ ทำความสงบของเราให้ได้ ถ้ามันทำไม่ได้ มันสุดวิสัย เราก็ใช้ปัญญาอบรมสมาธิ

ปัญญาอบรมสมาธิคือมีสติเท่าทันความคิดของตน ความคิดนี้ แล้วเราจะเห็นเลยว่า ความคิดนี้มันสร้างปัญหาให้เรามากมาย แล้วถ้ามีปัญญาอบรมสมาธินะ ความคิดนี้สติปัญญามันเท่าทัน มันเท่าทันมันก็ปล่อยความคิด มันวาง มันวางความคิด เดี่ยวมันก็คิดต่อ ถ้ามันวางความคิด ถ้าฝึกหัดใหม่ มันจะเร็วของมันไง

คิดเท่าไรก็ไม่รู้ ต้องหยุดคิด

มันวางความคิดคือมันหยุดคิด แต่ธรรมชาติของมันคิดอยู่แล้ว พอมันหยุด มันก็คิดต่อเนืองไป ฉะนั้น เวลาใช้ปัญญาอบรมสมาธิคือมีสติเท่าทันอารมณ์ของตน คิดอะไร เรื่องอะไร คิดทำไม คิดพอคิดแล้ว คิดแล้วมันทุกข์หรือมันสุข มันเห็นโทษทั้งนั้นนะ เห็นไหม กิเลสมันทำลายตน เราจะเริ่มรู้จักมันแล้ว

เราจะเริ่มรู้จัก มันก็ไหลไปของมันอย่างนี้ นี่เขาเรียกว่าสัญญาอารมณ์ แล้วไม่มีวันจบวันสิ้น

กำหนดพุทโธๆ พุทธานุสติ มันจบใจ มันจบในพุทและโธ พุทและโธ ถ้าสัญญาอารมณ์มันคิดบวก คิดอารมณ์ความรู้สึกของตน มันไหลไปตลอดเวลา มันไหลไป แล้วกิเลสชอบ นี่กิเลสทำลายตน

ถ้ามีสัจจะมีความจริงใจ มีสติมีปัญญาไง เท่าทันความคิดๆ พอเท่าทันความคิด เท่าทันมันก็มีเหตุมีผล เท่าทันนะ คิดอะไร คิดทำไม คิดแล้วได้อะไร แล้วความคิด เวลาจะให้คิดมันก็ไม่คิด เวลาจะหยุด เวลาจะไม่คิด มันก็คิดเต็มที่ของมัน ถ้ามันเห็นผล เห็นเท่าทันนะ มันวางๆ

มันวางเพราะอะไร

กิเลสทำลายตน แล้วมีสติปัญญาเท่าทันกิเลส กิเลสมันอาย กิเลสมันอาย กิเลสกลัวอย่างเดียวคือกลัวศีล กลัวสมาธิ กลัวปัญญา

แต่เริ่มต้นที่ประพฤติปฏิบัติใหม่มันไม่กลัว ไม่กลัวแล้วมันหลอกอีกด้วย มันพลิกมันแปลงอีกต่างหาก มันบังเงา มันอ้างว่าสิ่งนั้นเป็นธรรมๆ อีลุ่ยฉุยแฉก ไม่มีสิ่งใดเป็นขึ้นเป็นอัน มันเป็นธรรมตรงไหน มันเป็นธรรมเพราะกิเลสทำลายตนไง แต่ถ้ามันจะเป็นธรรมนะ มันเป็นธรรม เราต้องรู้ ต้องเห็น ต้องมีสติสัมปชัญญะเท่าทันอารมณ์ความรู้สึกนึกคิดนั้นทั้งสิ้น พุทโธๆ พุทโธๆ พุทโธจนพุทโธกับอารมณ์มันกลมกลืนกัน พุทโธได้ง่ายๆ

เริ่มต้นพุทโธแสนยาก มันก็คิดมันขวางทั้งนั้นนะ

“อะไรๆ ก็พุทโธๆ แล้วจะได้อะไร”

พุทโธนี่พุทอะ ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน นี่ที่นอนะ นี่ชื่อของมัน แล้วเวลาเราเห็นละ แล้วพอดัวมัน เป็นละ เอ๊ะ! เวลาตัวมันเป็น พอดัวมันเป็นขึ้นมาเนะ เห็นไหม

เราเกิดมาเป็นมนุษย์ เกิดมาพบพระพุทธศาสนา เราเคารพบูชาพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เพราะเราเคารพบูชาพระพุทธ พระธรรมฯ พระธรรมคือคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เราศึกษาค้นคว้ามา มีครูมีอาจารย์ ฟังเทศน์ฟังธรรม แล้วเทศน์ฟังธรรมก็ฝึกหัดปฏิบัติขึ้นมา แล้วถ้าเวลาฝึกหัดปฏิบัติขึ้นมา กิเลสมันก็ขัดมันก็แย้ง มันก็ต่อต้านตลอดเวลา

เวลาเป็นจริงเป็นจังขึ้นมา เวลามันสงบสุขขึ้นมา มันมาจากไหน

มันมาจากสติ มันมาจากคำบริกรรม มันมีการกระทำของตน

ทั้งๆ ที่เรามีกายกับใจๆ นี่แหละ แล้วฝึกหัดปฏิบัติ เวลามันเป็นสมาธิได้บ้าง มันมีความสุข อยู่บ้าง เวลาจะทำอีก ครั้งที่ ๒ ครั้งที่ ๓ มันรู้เท่ารู้ทัน มันก็จะเกิดจะขวาง จะเกิดจะขวาง พระปฏิบัติของเรา มา ถึงเวลากิเลสเรามันรุนแรง มันรุนแรงมา เราก็ต้องรุนแรงกับมันไป มันนุ่มนวลมา เราก็ นุ่มนวลกับมันไป ชำนาญในวสี

ผู้ที่ชำนาญในวสี พระกรรมฐานทั้งหมด เวลาจะฝึกหัดทำสมาธิมันต้องมีความชำนาญ เพราะสมาธิ เราต้องใช้เป็นพื้นฐานตลอดในการประพฤติปฏิบัติจนถึงที่สุดแห่งทุกข์

ในมรรค ๘ ดำริชอบ งานชอบ เพียรชอบ สมาธิชอบ ขาดสมาธิมันก็เป็นเรื่องโลก ขาดสมาธิ มันก็เป็นความรู้สึกรู้สึกนึกคิดธรรมดา กิเลสทำลายตน ทำลายเรา แล้วบังงาว่าเป็นธรรม

มีสติมีปัญญา มีความชำนาญๆ “ธรรมทั้งหลายมาแต่เหตุ” เรารักษาเหตุของเรา จิตถ้ามันสงบสุข เราก็คุ้มครองดูแล ถ้าผู้ใช้ปัญญา เวลาสงบสุขแล้วเราก็ออกใช้ปัญญา ใช้ปัญญาไปแล้วนะ มันจะอ่อนเพลีย มันจะล้าของมัน

แล้วถ้าคนไม่มีสติมีปัญญาเท่าทัน มันก็จะใช้แต่ปัญญาอย่างนั้นต่อไปว่า พระพุทธศาสนา เป็นศาสนาแห่งปัญญา เราต้องใช้ปัญญาของเรา มันจะถูกต้อง สมาธิแก้กิเลสไม่ได้ๆ

สมาธิเป็นพื้นฐานของปัญญา ปัญญาที่มีสัมมาสมาธิ ปัญญามันจะแก้วักล้า มันพิจารณา
สิ่งใดไปมันทะลุทะลวง เราจะเห็นความมหัศจรรย์ เวลาสัมมาสมาธิเราสมบุรณ์แบบ แล้วเราฝึกหัด
ใช้ปัญญาเป็น

แต่ถ้าเราฝึกหัดใช้ปัญญาไม่เป็น มันเป็นสัญญา สัญญาคือการจำได้หมายรู้เทียบเคียง มัน
เป็นเทียบเคียง เทียบเคียงไม่ใช่ความจริง เวลาความจริงมันทะลุทะลวงขึ้นมา สิ่งที่จะทะลุทะลวงได้
มันจะมีสัมมาสมาธิเป็นพื้นฐาน

ถ้ามีสัมมาสมาธิเป็นพื้นฐาน ฉะนั้น สัมมาสมาธิต้องใช้เป็นพื้นฐานตลอดแนวทางตั้งแต่เป็น
บุคคลคนที่ ๑ คนที่ ๒ คนที่ ๓ คนที่ ๔ แล้วเวลาฝึกหัดปฏิบัติไปแล้ว จากสติเป็นมหาสติ ปัญญาเป็นมหา
ปัญญา ปัญญามันมีหยาบ มีกลาง มีละเอียดแต่ละขั้นแต่ละตอนในการฝึกหัดปฏิบัติจนถึงที่สุด
แห่งทุกข์ ถ้ามันจะถึงที่สุดแห่งทุกข์ นี่ไง ธรรมะมันถึงละเอียด ธรรมะมันถึงมีท่ามกลาง มีเริ่มต้น
ท่ามกลางและที่สุด

หลวงปู่มั่นท่านพูดไว้เอง “ต้นคุดปลายตรงไม่มี”

ต้นต้องตรง ต้นต้องตรงก็ตอนฝึกหัดปฏิบัติของเราให้มันตรง ตรงต่อธรรม ตรงต่อธรรม เห็น
ใหม่

ถ้ากิลีสทำลายตนๆ ทำลายตนมันขัดแย้งขัดขาทั้งนั้นนะ การปฏิบัติสิ่งใดก็แล้วแต่มันจะมี
อุปสรรคไปทั้งสิ้น เพราะการประพฤติปฏิบัติขึ้นมามันจะต้องชนะกิลีส

ธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ชนะใครมากน้อยคุณด้วยล้านคุณด้วยแสน
สร้างเวรสร้างกรรมทั้งสิ้น มีผู้ได้ผู้เสียทั้งสิ้น ผู้ได้ก็ว่าสิ่งนั้นเป็นธรรม ผู้เสียก็จงเวรจงกรรม แล้ว
มันก็มีการจงเวรจงกรรมกันไปตลอด มาร เห็นใหม่ เวรย่อมระงับด้วยการไม่จงเวร เราไม่จง
เวรจงกรรมใครทั้งสิ้น แต่เราจะฝึกหัดปฏิบัติ

เราอยากศึกษา เราอยากค้นคว้า เพราะการเกิดเป็นมนุษย์นี้แสนยาก ธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเปรียบเหมือนกับเต่าตาบอดอยู่กลางทะเล มันโผล่มาๆ ถ้าโผล่มาขึ้นมาในบ่วงนั้นมันจะได้เกิดเป็นมนุษย์

การเกิดเป็นมนุษย์นี้แสนยาก เพราะจิตวิญญาณมีมากมายมหาศาล แต่เราก็ไม่เชื่อ เพราะเราไม่ได้เห็นด้วยตา แต่ถ้าเราฝึกหัดปฏิบัติไป ถ้าจิตสงบแล้วมีอำนาจวาสนาอาจจะเห็นได้ ถ้าจิตคือจิตคนองจะรู้จะเห็นไปเลยละ

เวลาครูบาอาจารย์ที่ฝึกหัดปฏิบัติ จิตมหัสจรรย์มันจะไปรู้ไปเห็นของมันทั้งนั้นนะ ถ้ามีครูบาอาจารย์ที่ดีงาม ต้องรั้งไว้ๆ รู้เห็นมันยังไม่เป็นประโยชน์ สิ่งที่จะรู้จะเห็นต้องรู้เห็นกิเลสเป็นประโยชน์

เพราะเราเกิดมาเป็นมนุษย์ เกิดมาพบพระพุทธศาสนา เราจะฝึกหัดประพฤติปฏิบัติอยู่นี้ เราฝึกหัดประพฤติปฏิบัติให้เราเป็นอริยบุคคล

จากปุถุชน จากคนที่ทุกข์ที่ยาก ถ้าเป็นอริยบุคคลหมายถึงว่ามีคุณธรรมในใจ เกิดอีก ๗ ชาติ ถ้าเป็นพระโสดาบันเกิดอีก ๗ ชาติอย่างมาก เกิดอีกชาติเดียวหรือไม่เกิดเลย บุคคลคู่ที่ ๑ คู่ที่ ๒ คู่ที่ ๓ มันเป็นความมหัสจรรย์

พระพุทธศาสนาไม่เชื่ออะไรเลย ไม่ให้เคารพบูชาสิ่งใดๆ ทั้งสิ้น เป็นเรื่องเน้นซ้ำ กิเลสทำลายตนๆ ทำลายเรา เพราะตายหมด คนเกิด อายุขัยต้องสั้นสุดลง แล้วสั้นสุดลง หน้าที่การงานของตนพร้อมหรือยัง เสร็จหรือยัง

หลวงปู่มั่น หลวงตาพระมหาบัวท่านถามอย่างเดียว งานของตนเสร็จแล้วหรือ ถ้างานของตนยังไม่เสร็จ ทำไม่ไม่ทำงานของตน ทำไม่ไม่ทำหน้าที่ของตน

ถ้าเป็นพระกรรมฐานในพระพุทธศาสนา งานของเราคืองานชำระล้างกิเลสในใจของเราเป็นเรื่องด่วนที่สุด

ที่นี้พอเราเกิดเป็นคนไง เราเกิดมาบวชเป็นพระไง เราก็ต้องมีข้อวัตรด้วยไง เพราะความเป็นอยู่ไง คนเกิดมาต้องมีปัจจัยเครื่องอาศัยใช้ไหม พระเราอยู่ในอาวาสก็มีข้อวัตรปฏิบัติไง มีข้อวัตรปฏิบัติขึ้นมาเพราะอะไร เพราะทางของฆราวาสเป็นทางคับแคบ เพราะต้องหาอยู่หากิน ต้องหาหน้าที่การงานของตน มันถึงเวลาไปมาก

พระบวชแล้ว บวชแล้วอยู่ในคณะสงฆ์ ในพระกรรมฐาน ครูบาอาจารย์ที่ดีงามไง ๒๔ ชั่วโมง ฉะนั้น พระถ้าไม่มีหลักมีเกณฑ์ไง เวลามันเหลือเฟือ

เวลาสำคัญที่สุด เวลานั้นแหละ ถ้าเรายังมีกิเลสอยู่ไง เวลามันให้เรามีโอกาสได้ขอคุณน้ำ กิเลสเสียหน่อย จิตสงบแล้วเห็นสติปัญญา ๔ ตามความเป็นจริงไง

กิเลสทำลายตนๆ ถ้าเห็นหน้ากิเลส อืม! เห็นแล้ว เห็นแล้วยกขึ้นสู่วิปัสสนาเป็นใหม่ เห็นแล้วนะ เวลาคนเห็นความคิดที่ผิดพลาดของเรา เห็นความคิดที่ไม่ดีของเรา เสียใจนะ เสียใจแล้วเดี๋ยวก็ทำอีก นี่การเห็นแบบโลกๆ ไง แต่ถ้าการเห็นในการวิปัสสนา วิปัสสนาคือสติปัญญา รู้แจ้งแทงทะลุ กิเลสในใจของตน ถ้าเห็นแล้วยกขึ้นสู่วิปัสสนา เวลาใช้ปัญญาไป มรรคมันจะเคลื่อนแล้วแหละ

ถ้าเป็นปัญญาๆ ปัญญาการท่องจำ ปัญญาทางโลกเกิดดับๆ แต่ถ้าเราทำความสงบของใจเข้ามา ผีกัดทำความสงบของใจให้ได้ เพราะมันเป็นพื้นฐาน สมถกรรมฐาน สถานที่ตั้งแห่งการงาน งานจะเกิดขึ้นมาในใจของตนได้หรือไม่

อัญญาโกณฑัญญะรู้แล้วหนอ สิ่งใดสิ่งหนึ่งเกิดขึ้น สมถกรรมฐาน ฐานที่ตั้งแห่งการงาน แล้วถ้ามันนุ่มไปเห็นกาย เห็นเวทนา เห็นจิต เห็นสิ่งใดก็ได้ได้อย่างใดอย่างหนึ่ง เพราะมันเป็นจริต เป็นนิสัย

ถ้าของเรามีอำนาจาสนาของเรา เราสร้างของเรามาอย่างนี้ แต่เราเข้าใจผิด เราจะพิจารณาอย่างหนึ่ง มันก็ขัดแย้งกัน ไม่สะดวกของกัน แต่ถ้ามันตรงจริตตรงนิสัย เห็นใหม่ ฉะนั้น กายก็ได้ เวทนาก็ได้ จิตก็ได้ ธรรมก็ได้

คำว่า “ก็ได้อ้อ” เพราะถ้ามีวาสนาเป็นอำนาจของตน มันจะเกิดอย่างนั้น แล้วเราไหลไปเอาอย่างอื่น พอเราไหลไปเอาอย่างอื่นหรือไหลเจตนาว่าต้องเป็นอย่างอื่น

ฉะนั้นถึงบอกว่า การพิจารณากายๆ การพิจารณากายนี้ยังแตกย่อยไปอีกมากมาย การพิจารณากายโดยเจโตวิมุตติ ถ้าจิตสงบแล้วมันจะเห็นกาย เห็นภาพนิมิตเลย การพิจารณากายโดยปัญญาวิมุตติ มันใช้สติปัญญาเทียบเคียงเอา เพราะว่าปัญญาวิมุตติ สติมันแตกต่างกันไป กำลังของสมาธิมันแตกต่างกันไป พอมันใช้ปัญญาอบรมสมาธิเวลามันหยุดๆ มันไม่ดูดีเต็มเหมือนกับพุทโธๆ ที่จิตมันลง มันตั้งอย่างนี้ วิตๆ วิตจนกลัวตาย

ถ้าไม่มีพื้นฐานอย่างนี้ ไม่มีสัมมาสมาธิเป็นพื้นฐาน จะมีภาวนามยปัญญามาได้อย่างไร

ภาวนามยปัญญา สมถกรรมฐานเป็นพื้นฐาน ฐานที่ตั้งแห่งการงาน ถ้าเรามีฐาน เรามีกำลังของเรา เรามีสถานที่ทำงาน แล้วยกขึ้นสู่วิปัสสนาทำงานเป็นหรือไม่ ถ้าทำงานของเราเป็น นี่งานยอดงานใจ ยอดมนุษย์ มนุษย์ที่ชนะตนเองได้

กิเลสทำลายตนๆ เราได้เห็นหน้ากิเลสแล้ว ถ้าเห็นหน้ากิเลสแล้วจะยกขึ้นสู่วิปัสสนา ใช้สติปัญญาของเราไป เวลามันแยกมันแยะของมันไป เวลาปัญญามันเคลื่อน ธรรมจักร พระพุทธ พระธรรม พระธรรมๆ ตัวแทนพระธรรม ธรรมจักรๆ ธรรมจักรคือมคโค ทางอันเอก ทางสายกลางในพระพุทธศาสนา ดำริชอบ งานชอบ เพียรชอบใจ ธรรมจักร มรรค ๘

มรรค ๘ ธรรมจักรก็ ๘ ซี่ นั่นเป็นสัญลักษณ์ แต่ข้อเท็จจริงเป็นที่ใจ เวลาปัญญามันเคลื่อน มันจับต้องได้ทั้งนั้นนะ นี่ไง ถ้ากิเลสไม่ทำลายตน ถ้ารู้ธรรมเห็นธรรม ธรรมจะทำลายกิเลส ธรรมจะบีบบีบไฟกิเลส

ถ้าบีบบีบไฟกิเลส พิจารณาไปถ้ามันปล่อยวางๆ ปล่อยวางตหังคปหานรู้หมด รู้หมดเพราะอะไร รู้หมดเพราะสมถกรรมฐานไง ทำสมาธิก็แสนทุกข์แสนยาก แล้วชำนาญในวิธี

ผู้ที่ประพฤติปฏิบัติล้มลุกคุกกลานเพราะไม่สามารถรักษาความสงบของใจได้ ถ้ารักษาความสงบของใจได้มันจะมีกำลัง มีพลังงาน ถ้ามีพลังงาน มันจะทำสิ่งใดมันก็ทำของมันได้ แล้ว

พิจารณาไป ใช้ปัญญาไปด้วยความมธุระล ด้วยความคิดเข้าใจของตนเอง เวลามันใช้ไปแล้วสมาธิกำลังมันจะอ่อนลง พออ่อนลง สิ่งที่คุณคิดมธุระลไปมันเป็นกิลเลส สมุทัยเจือปนมาแล้ว

ว่าที่กิลเลสทำลายตนๆ เวลาทำสมาธิสมาธิได้ คือยกขึ้นสู่วิปัสสนาเห็นกิลเลส เห็นสติปัญฐาน ๔ เพราะมีกำลังของสมาธิมันก็ขับเคลื่อนของมันไปได้ แต่พอมันขับเคลื่อนไปแล้ว โดยธรรมชาติสิ่งทุกอย่างมันเป็นอนิจจังทั้งนั้น เวลามันใช้พลังงานไปแล้วกำลังของสมาธิมันอ่อนลง พอมันอ่อนลง สิ่งที่เป็นปัญญามันจะเป็นสัญญา แล้วถ้าไม่เข้าใจ แล้วทำอะไรไม่ได้ ถ้ายังตะบี้ตะบันต่อไป เสื่อมหมด พอเสื่อมหมดไปแล้วล้มลุกคลุกคลานเลย

แล้วจะเริ่มต้นมีครูบาอาจารย์ท่านจะแก้ไข เริ่มต้นอย่างไร

กลับไปพุทโธ พุทโธๆ จนจิตมันมีกำลังของมัน จิตมีความสงบระงับของมัน พอจิตมีกำลังของมัน มีกำลังแล้วก็ต้องฝึกหัดใช้ปัญญาต่อไป เพราะสมาธิแก้กิลเลสไม่ได้ สมาธิเป็นพื้นฐาน สมาธิเป็นความสงบสุข การฝึกหัดประพฤติปฏิบัติมันต้องมีความสุข

ทุกข์ควรกำหนด สุขควรอะไร

สุขก็ธรรมชาติไป มีความสุขมันก็มีกำลังใจไป มีความสุขก็มีความมหัศจรรย์ไป แต่ต้องชำนาญนวลลี ชำนาญในการรักษา ชำนาญในการรักษาแล้ว ธรรมชาติของการปฏิบัติ สัพพะ ธมฺมา อนตฺตา มันมีเจริญแล้วเสื่อม เสื่อมแล้วเจริญ มันมีความหลงผิด มันมีการลุ่มหลง มันมีการส่งออกร้อยแปด

ถ้ามันร้อยแปดแล้ว เวลาที่มีครูบาอาจารย์ จากการประพฤติปฏิบัติมันก็ต้องเริ่มเข้มข้นขึ้น เริ่มเข้มข้นขึ้นมันก็ถูกต้องควัตระ นี้ใจ ถูกต้องควัตระเป็นเครื่องมือ เป็นสิ่งที่ทำให้กิลเลสมันเบาบางลง มันแก้กิลเลสไม่ได้ แต่มันเป็นอาวุธ มันเป็นเทคนิค มันเป็นการกระทำ ฉะนั้น เวลาพระกรรมฐานส่วนใหญ่แล้วเวลาเข้าไปฝึกหัดปฏิบัติเขาจะอดนอน อดอาหารของเขา

เรากินอิมม่อนอ่อนมันก็เหมือนหมู เวลาฉันข้าวเสร็จแล้วก็ไปนั่งสัปหงกโงกวง ถ้าเราฉันแต่น้อย ฉันแต่น้อย ถ้าร่างกายมันไม่ได้พลังงานมาก ไม่ได้มีอาหารมาก มันก็เบาของมัน แล้วถ้าเรา

ผ่อนไปหลายๆ วันเข้า มันจะเกิดอาการเบา มันไม่สัปหงกโงกวง แล้วถ้ามันจะหิว มันจะอะไร ก็น้ำ
ใจ ก็มีสิ่งใดพอประทังชีวิตนี้ไปไ้ เพราะอะไร เพราะใจมันสำคัญกว่ากายไ้

สิ่งที่ต้องการๆ เพราะร่างกายมันต้องการโดยธรรมชาติของมัน แต่ถ้ามันมีกำลังมากเกินไป
มันก็ทับจิต ธาตุขันธ์ทับจิตๆ ถ้านักปฏิบัตินี้ไว้มาก ถ้ามันเป็นเรือเกลือ ถ้ามันขยับไม่ได้ รู้แล้ว ต้อง
เบาๆ แล้ว ฉันทันแต่ค่อย

ระหว่างที่เราฝึกหัดปฏิบัติ เราจะต้องมีสติปัญญาทดสอบตลอดเวลา เราจะต้องควบคุมตัว
ของเรา เพราะ อตฺตา หิ อตฺตโน นาโถ ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นผู้ชี้ทางเท่านั้น ครูบาอาจารย์ของเราเขาคุ่มครองอยู่
ข้างนอก เวลาจิตสงบ เราก็มีความสุข ถ้ามันฟุ้งซ่าน เราก็ทุกข์ ถ้าเรายกขึ้นสู่วิปัสสนาได้ เราก็จะ
เห็นความมหัศจรรย์ในพระพุทธานุภาพ เราจะเห็นสัจจะเห็นความจริง เราจะเป็นคนเป็นเองทั้งนั้น
เวลามันเคลื่อนไ้

เวลามันทุกข์มันยาก มันทุกข์มันยากมาก สติเท่าทัน มันปล่อย แล้วถ้ามันจับของมันได้นะ
เริ่มต้น ท่ามกลาง และที่สุด ความหยาบความละเอียดมันแตกต่างกันมากมาย แล้วถ้าความหยาบ
ความละเอียดมันแตกต่างกันมากมาย สิ่งที่เรา รู้ด้วยอะไร รู้ด้วยปัจจัยตั้ง สันทิฏฐิโก

แต่ของเรากิลีสทำลายตน ไม่มีสิ่งใดเป็นขึ้นเป็นอัน แล้วเราก็กักเอาไปหมด เราก็กักไป
เอง เวลาจิตมันสงบ มันสงบมหัศจรรย์ขนาดนั้น เวลาทำสิ่งใดอารมณ์มันละเอียดอ่อน คิดเป็นอย่าง
นั้น แล้วมันอยู่ที่หยาบละเอียดด้วย

แต่ถ้าคนที่เขามีสติมีปัญญาเขาไม่เชื่อ กาลามสูตร ห้ามเชื่ออยู่แล้ว พอเขาไม่เชื่อ มา
ทดสอบ กรณีอย่างนี้ เวลาชาวยุโรปมาฝึกหัดปฏิบัติ เขาไม่เชื่อว่าเป็นสมาธินะ เขาปล่อย แล้วก็ทำ
ใหม่ ปล่อยแล้วทำใหม่อยู่อย่างนั้นนะ แล้วถ้าอยู่อย่างนั้น มันก็เป็นข้อเท็จจริงมันเป็นอยู่อย่างนั้นอยู่
แล้ว เพราะสิ่งที่มันเกิดขึ้น ถ้าชำนาญในวสี ชำนาญในการปฏิบัติ มันจะต่อเนืองไ้ แต่ถ้าเราทำเป็น
ครั้งเป็นคราวมันก็ไม่ต่อเนืองไ้ แล้วเราจะสงสัยอะไร

แต่ถ้าเรามีครูมีอาจารย์ ครูบาอาจารย์ก็จะคอยคุ้มครองให้ทำให้ต่อเนื่องให้ได้

คำว่า “ชำนาญในวสี” ถ้าชำนาญในวสี ถ้าจิตสงบแล้วน้อมไปให้เห็น น้อมไปถ้ามันเห็น กายฯ เห็นเวทนา เห็นจิต เห็นธรรม

เห็นอย่างไร เห็นอย่างไรถ้ามันจับต้องสิ่งใดได้ เราใช้สติปัญญาแยกแยะได้เลย

เจโตวิมุตติ ถ้ามันเป็นภาพ เป็นสิ่งต่างๆ มันเป็นอุคคหนิमित มันวิภาคะ วิภาคะคือภาพนั้น มันจะแยกออก ขยายออก

ความขยายของมันขยายด้วยอะไร

สติ ปัญญาไง สติกำหนด แล้วปัญญาให้มันเป็นอย่างนั้นๆ ถ้าจิต ถ้าสมาธิมีกำลัง มันจะเป็น ให้เห็นนะ โอ้โฮ! ไวมาก บางทีมันไปลวงหน้าเลย เราไปไม่ทันนะ เราไปไม่ทัน เห็นแล้วมันตกใจ ถ้า ตกใจ สิ่งใดถ้าตกใจ ทุกอย่างจะหลุดไปหมด

แล้วถ้าฝึกหัดบ่อยครั้งเข้า ครั้งแรก อ้าว! คราวนี้ตกใจ คราวหน้าเอาใหม่ๆ ให้เท่าทัน เท่าทันแล้วให้เห็นโทษของมัน ให้เห็นโทษคือว่ามันเป็นไตรลักษณ์ มันไม่มีอะไรเป็นขึ้นเป็นอัน มันไม่ได้ เป็นของเรา มันไม่มีอะไร มันไม่อยู่ในอำนาจของใคร แต่นี่เพราะมีสติมีปัญญาเข้าไปรู้ไปเห็น มัคโค มันต้องเข้าไปรู้เข้าไปเห็น เข้าไปรู้เข้าไปเห็นเพื่อสำรวจ เพื่อคาย เพื่อสำรวจ คาย คายอะไร

สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สิลัพพตปรามาส

สักกายทิฏฐิ เพราะความเข้าใจผิด ความเห็นผิดในกายของตน ความเห็นผิดในภพชาติ สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สงสัยใหม่ ยิ่งกว่าสงสัย ลูบคลำใหม่ ยิ่งกว่าลูบคลำ แต่ถ้าพิจารณาซ้ำแล้วซ้ำเล่า มันปล่อย ปล่อยก็ยังสงสัย เห็นปล่อย เห็นความมหัศจรรย์ แต่สงสัยนะ แต่พิจารณาซ้ำแล้วซ้ำเล่า เวลามันสมมุจเฉทปหาน ขณะที่มันเป็นนะ หนเดียวเท่านั้น กิเลสตายได้ครั้งเดียว

แต่ก่อนหน้านั้นมันสำรวจมันคาย มันไม่ตาย มันหลบมันเลี้ยวไป กิเลสทำลายตนไป กิเลสมัน พลิกมันแพลงไป แต่เวลาถึงที่สุด เวลาเรารู้เราเห็นกิเลส แล้วเราพิจารณาของเราด้วยความเป็น

มรรคใด มั่นถึงเป็นธรรม เวลาเป็นธรรม เวลามันสมดุขของมัน มรรคสามัคคีใจ สมุจเฉทปหาน ขณะ
ปีบ! ขาดหมด ดั่งแขนขาด

พระพุทธานุศาสนายืนยันกันโดยข้อเท็จจริง ธมฺมสากัจฉา เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ สิ่งที่เป็นสัจจะ
เป็นความจริงในหัวใจดวงนั้นมันเป็นที่ประจักษ์ชัดของจิตดวงนั้นใจ ถ้าจิตดวงใดมีอำนาจวาสนา
มากน้อยขนาดไหน เขาทำของเขาได้มากน้อยขนาดไหน มันอยู่ภายใน

ถ้าอยู่ภายใน เห็นไหม เวลาหลวงตาพระมหาบัวท่านพูดไป ถ้าใครทำลายเรา ก็ทำลายแต่
ร่างกายนี้เท่านั้น ทำลายหัวใจไม่ได้

เราเวลาเจ็บช้ำน้ำใจ ทุกข์กายทุกข์ใจ ทุกข์กายทุกข์ใจมันเป็นสิ่งโยชน์ มันสิ่งที่เราจะรับกันอยู่
เวลาถ้ามันหดสั้นเข้ามาๆ จากชั้นอย่างหยาบ ชั้นอย่างกลาง ชั้นอย่างละเอียด ชั้นอย่าง
ละเอียด กามราคะ ปฏิฆะไร รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทฺถัจจะ อวิชา อันนั้นเป็นนามธรรมล้วนๆ
เลย ถ้าถึงตรงนั้นแล้วมันเป็นที่ปัญญาญาณ ไม่ใช่ชั้นเลย

ชั้นนี้เป็นกองนะ จากเดิมที่ความคิดเป็นรูปจับต้องไม่ได้ พอจิตสงบแล้วจับอารมณ์ได้
ไอ้โฮ! สมบูรณ์แบบเลยรูปนี้ รูปคืออารมณ์ รูปอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด ถ้าจิตมันเท่าทัน มันจับได้

พอมันจับได้แล้วมันพิจารณานะ พิจารณา เวลาพิจารณาชั้น ๕ ในอารมณ์ความรู้สึกมันมี
รูป รูปคืออารมณ์ความรู้สึกนี้ มันมีเวทนา มันมีสัญญา มันมีสังขาร สังขารปรุงแต่ง มันคิดต่อเนื่อง
มันไว้มาก วิญญาณที่มันรับรู้ในอารมณ์มันถึงเป็นความคิดขึ้นมาได้

ถ้าวิญญาณไม่รับรู้ นะ สักแต่ได้เห็น เห็นแล้วคิดไม่ได้ หรือเห็นแล้วพูดไม่ได้ แต่ถ้ามัน
สมบูรณ์แบบของมัน มันไปเลย แล้วเวลามันไป มันสิ่งที่เร็วที่สุด แล้วเวลาจิตมันสงบแล้วมันเท่าทัน
สิ่งที่เร็วที่สุด เอามาหยุดได้เลย เอามาพิจารณาได้เลย แยกแยะได้เลย แยกแยะ มันปล่อยเป็นชั้น
เป็นตอนเข้ามาๆ นี่ถ้าจิตมันเป็น ถ้าจิตมันเป็น

พระพุทธานุศาสนา สิ่งที่เป็นความมหัศจรรย์ มหัศจรรย์เพราะแก้กิเลสในใจของตน

สิ่งที่เคารพบูชาข้างนอกมันเป็นเรื่องข้างนอก เรื่องจิตเรื่องวิญญาณ แต่สิ่งที่เป็ความทุกข์ ความยาก ถ้ามันเป็นความทุกข์ความยากมันเป็นกิเลส มันอยู่ในใจของเรา ถ้าเราพิจารณาของเรา เห็นใหม่ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า อาสวัคชยญาณ ทำลายอวิชชา จบใหม่ แล้วจะมีอะไรมา หลอกอีก

เวลาเราประพฤติปฏิบัติเราสงสัยไปทุกเรื่อง แล้วเวลาทำไปแล้วถ้าไปรู้ไปเห็นก็เข้าใจเป็น บางเรื่อง เข้าใจเป็นบางเรื่องก็คิดว่ามันจะเป็นสิ่งที่เราเข้าใจ เราเข้าใจ

มาร กิเลสมันยังพลิกแพลงอีกนะ แต่ถ้าเรารู้เราเห็น ไซ้ กองทัพธรรมกับกองทัพกิเลส เวลา กองทัพกิเลสคือพญามารในหัวใจของตนอยู่แล้ว กิเลสมันอยู่ในหัวใจของเราอยู่แล้ว แล้วธรรมะนี้ เป็นธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แล้วเราเกิดเป็นมนุษย์ เกิดมาพบพระพุทธศาสนา มีอำนาจวาสนา เรามีศรัทธาความเชื่อ แล้วเราฝึกหัดปฏิบัติ สติก็ต้องฝึก สมาธิก็ต้องฝึก

สติมาจากไหน

สติเกิดจากจิต จิตเรา จิตเราที่มันชุ่มชุ่ม มันชุ่มชุ่มอยู่ที่นี่ มันจับต้องสิ่งใดไม่ได้ ถ้าตั้งสติไว้ เท่าทันอารมณ์แล้ว สมาธิเราก็ต้องฝึก แล้วปัญญาๆ ปัญญามันมีมากมายมหาศาลที่จะชี้ทางไหนก็ได้ แล้วปัญญาของใคร แล้วปัญญาอะไร

แต่เราฝึกหัด ที่ว่าเริ่มต้นปัญญาๆ ใครฝึกหัดปฏิบัติใหม่ก็ว่าเราโ-border มาก สติปัญญาเราดี มาก แต่ถ้าเราฝึกปฏิบัติต่อเนื่องไปเดี๋ยวจะเห็นเอง ใ้ที่ว่าปัญญาๆ เอ้อ! เอ้อ! เลยนะ เวลามันเป็นความจริง เราควบคุมไม่ได้เลย มันจะโวของมันเป็นมหาศาล เวลาหมุนมันนะ ใ้โฮ! มันเท่าทันหมด มันบดมันบี้ กิเลสหลบหลีกไปหมด ถ้ามันจับต้องได้

ถ้ามันจับต้องได้ มันขึ้นต้นไม่ได้ สมถกรรมฐาน วิปัสสนากรรมฐาน สมถกรรมฐานเป็น อย่างไร วิปัสสนากรรมฐานเป็นอย่างไร ใ้สิ่งที่เป็นมันเป็นสัญญาทั้งนั้น กิเลสทำลายตน ศึกษา ธรรมะแล้วคิดธรรมะ แต่ใจไม่ได้เป็นธรรม

คิดธรรมดาๆ คิดธรรมดาๆก็ปัญญาอบรมสมาธิ เพราะคิดธรรมดาแล้วมันปล่อย มันปล่อยมัน เป็นความว่าง ความว่างคือมันหยุดคิด หยุดคิดถ้ามีสติปัญญาเท่าทัน

ถ้ามีสติมีปัญญาเท่าทันแล้วจะรักษาจิตนี้ไว้ ก็กำหนดพุทโธต่อเนื่อง แต่ถ้ามันหยุดคิด หยุดคิด ก็ใช้ปัญญาต่อเนื่องไป นี่ปัญญาแบบโลก ปัญญาแบบโลกปัญญาโดยสัญชาตญาณ

แต่ถ้าเป็นภาวนามยปัญญา ภาวนามยปัญญามันมีเชื้อไข มันมีต้นเหตุ เห็นไหม ขยะถ้าเรา เผาด้วยไฟ เผาจนกว่าขยะมันจะหมดสิ้นไป เวลาปัญญามันบดบีบกิเลสของเราไป มันมีกิเลส กิเลส คือความเห็นผิด แล้วเวลาทั้งหมดมันไม่ถอดถอนไป มันปล่อยวางชั่วคราวๆ สมุจเฉทปหานมัน ถอน

ถอนอะไร

สังโยชน์ ๓ บุคคลคู่ที่ ๒ กามราคะ ปฏิฆะอ่อนลง

อ่อนลงด้วยอะไร

อ่อนลงด้วยการพิจารณาสติปัฏฐาน ๔ กาย เวทนา จิต ธรรม มีหยาบ มีกลาง มีละเอียด เพราะกิเลสมันคนละตัว หลานกิเลส ลูกกิเลส พ่อแม่กิเลส พ่อแม่กิเลสอย่างไร พ่อแม่กิเลส ความ โลก ความโกรธ ความหลงใจ แล้วเวลาเข้าไปที่ถึงตรงนั้นนะ ถ้าเข้าไปรู้ไปเห็นนะ มันต้องรู้หรือเป็น ชื่นๆ เข้าไปใจ

เพราะพระกรรมฐานเวลานั้นติด วิ่งหาครูบาอาจารย์เลย มันจะรู้จะเห็นได้อย่างไร กิเลสมัน อยู่ที่ไหน แล้วกิเลสมันเป็นกิเลสตัวไหน แล้วกิเลสมันหยาบมันละเอียด

เวลาครูบาอาจารย์ ก็ทำมาสิ

นี่ไง หลวงตาพระมหาบัวไปคุยธรรมะกับหลวงปู่แหวนใจ เริ่มต้น เริ่มต้นตั้งแต่สัปดาห์ปฏิสนธินี้ แหละ ถ้าพูดถูก คู่ที่ ๑ ไปเลย ๒ ๓ ๔ ไปได้

ถ้าคู่มือ ๑ เข้าไม่ได้ ไม่มี คู่มือ ๑ เข้าไม่ได้ ต้นทางไม่มีใจ สมถกรรมฐาน วิปัสสนากรรมฐานไป ยกขึ้นสู่วิปัสสนาให้ได้ใจ ยกขึ้นสู่วิปัสสนา อะไรยกขึ้น

สติ สมาธิ ปัญญา

ยกขึ้นอย่างไร

ยกขึ้นด้วยการฝึกหัด เริ่มต้นจิตสงบแล้วฝึกหัดใช้ปัญญาๆ ถ้ามันเห็นสติปัญญาฐาน ๔ หลวงตา พระมหาบัวท่านบอกว่า วิปัสสนาอ่อนๆ

วิปัสสนาอ่อนๆ การฝึกปัญญาอ่อนๆ การฝึกปัญญาแล้วมันจะแยกได้เลย สุตะ จินตมย ปัญญาเป็นอย่างไร มันเป็นอย่างไเพราะอะไร เพราะมันมีคุณสมบัติแล้วมันให้ผลใจ

ถ้ามันเป็นปุถุชนอย่างเรา เราใช้สติปัญญาของเราเป็นปัญญาอบรมสมาธิ ถ้ามันจิตสงบ แล้วยกขึ้นสู่วิปัสสนาเป็นภาวนามยปัญญา นีธรรมจักร จักรมันเคลื่อน จักรมันหมุน แล้วมันเคลื่อน มันหมุน มันเคลื่อนมันหมุนด้วยอะไร

นี่ไง บุคคลคู่มือที่ ๑ เวลาฆ่ากิเลส ๒๕ เปอร์เซ็นต์ เหลืออีกกิเลสอีก ๗๕ เปอร์เซ็นต์ บุคคลคู่มือที่ ๒ ฆ่ากิเลส ๕๐ เปอร์เซ็นต์ เหลืออีกกิเลสอีก ๕๐ เปอร์เซ็นต์ บุคคลคู่มือที่ ๓ ฆ่ากิเลสได้ ๗๕ เปอร์เซ็นต์ ยัง เหลืออีกกิเลสอีก ๒๕ เปอร์เซ็นต์ เวลาอรหัตตมรรคไป มรรค ๑๐๐ เปอร์เซ็นต์ ฆ่ากิเลส ๑๐๐ เปอร์เซ็นต์

ความสะอาดบริสุทธิ์ของใจมันถึงแตกต่างกัน มันถึงมีหยาบมีละเอียดแตกต่างกัน แล้วมี หยาบมีละเอียดแตกต่างกัน ปัญญามันหยาบละเอียดแตกต่างกันแค่นั้น

เวลาปัญญามันขึ้นมามันก็ขั้นที่ ๕ นี่แหละ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ สังขาร ความคิด ความปรุง ความแต่ง แต่มันได้ถึงบุคคลคู่มือที่ ๓ นี่เท่านั้น บุคคลคู่มือที่ ๔ มันเป็นขั้นที่ไม่ได้ มัน ต้องเป็นญาณ เพราะอะไร

จิตเดิมแท้นี้ส่องใส จิตเดิมแท้นี้หมองไปด้วยอุปกิเลส

จิตเดิมแท้นี้ส่องใส จิตเดิมแท้เป็นผู้ข้ามพ้นกิเลส

ญาณหยั่งรู้ ปัญญาญาณอันนั้นมันจะทำลายภวาสวะ ทำลายภพ ทำลายจิตเดิมแท้ใจ จิตเดิมแท้เป็นผู้ข้ามพ้น ข้ามพ้นกิเลส ถ้าข้ามพ้นกิเลส เห็นใหม่

กิเลสทำลายตนๆ เพราะกิเลสทำลายตน เราถึงต้องทำสัมมาสมาธิ ทำสัมมาสมาธิเห็นจิตของตน เห็นสัมมาสมาธิ เห็นพุทธะ ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน เห็นธรรม

จากกิเลสทำลายตน แต่พุทธะอยู่ในการครอบงำของกิเลส เราก็ต้องฝึกหัดปฏิบัติของเราจนให้เป็นอิสระให้ได้ เป็นสัมมาสมาธิยกขึ้นสู่วิปัสสนา พิจารณาเป็นชั้นเป็นตอนเข้าไปถึงที่สุดแห่งทุกซ์ เอวัง